

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано особливості залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та розглянуто проблеми формування привабливого інвестиційного клімату, спрямованого на активізацію інноваційних процесів як в Україні загалом, так і в її окремих регіонах. Запропоновано систему заходів для покращення іноземного інвестування в економіку України.

Проанализированы особенности вовлечения зарубежных инвестиций в отечественную экономику и рассмотрены проблемы формирования привлекательного инвестиционного климата, направленного на активизацию инновационных процессов как в Украине в целом, так и в её отдельных регионах. Предложено систему мер для улучшения зарубежного инвестирования в экономику Украины.

In the article the features of foreign investments in economy of Ukraine are analyzed and the problems of forming attractive investment environment directed on activation of innovative processes in a country are considered. The system of measures for the improvement of collaboration with foreign investors is offered.

Постановка проблеми. На сучасному етапі перед нашою державою постала проблема дефіциту власних фінансових ресурсів. Важливим джерелом інвестицій у розвиток української економіки можуть стати кошти іноземних інвесторів. Проте несприятливий інвестиційний та бізнес-клімат насторожують іноземних інвесторів унаслідок зростання ризиків. Разом з тим, без фінансового вливання досягти економічного зростання майже неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління залученням іноземних інвестицій досліджували у своїх роботах такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як: Р. Александер, В. Базилевич, А. Базилюк, Дж. Бейлі, І. Бланк, О. Василик, А. Гальчинський, Б. Губський, І. Лютий, А. Пересада, М. Портер, Д. Тобін, В. Федоренко, П. Фішер, В. Шевчук, У. Шарп та інші. Проте аналіз нових тенденцій та напрямів інвестування, а також їх сучасний статистичний контекст висвітлено недостатньо.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає у висвітленні реального стану та проблем залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, оцінці перспектив розвитку національної економіки за використання даного виду інвестування у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Прямим інвестиційним вважається підприємство (акціонерної чи іншої форми власності), у якому іноземний інвестор є власником не менше 10% звичайних акцій чи їх еквівалента (у неакціонерному підприємстві), або має право голосу в акціонерному товаристві. Останнє виступає основним моментом у дефініції поняття «іноземна пряма інвестиція», що за своєю сутністю є вкладенням капіталу, яке передбачає контроль інвестора над закордонними підприємствами чи компаніями [1, с. 40–41].

Оскільки інвестиційна діяльність є довгостроковим вкладенням та характеризується високим рівнем невизначеності й ризиків, для мінімізації останніх, а отже і для підвищення пропозиції з боку іноземних інвесторів, необхідно систематично відстежувати інвестиційні процеси в Україні, особливо за умов наявної дестабілізації макроекономічної ситуації. Тому на перший план доцільно висунути питання дослідження основних чинників, що формують середовище функціонування іноземних інвестицій у нашій державі.

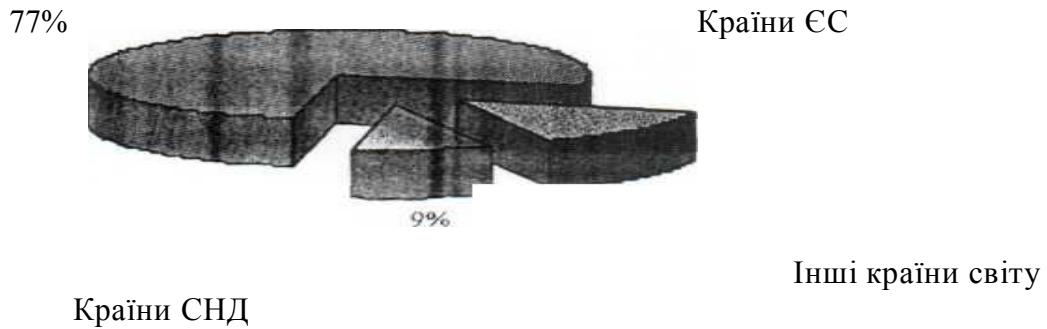
До позитивних факторів інвестиційного клімату України можна віднести:

- вигідне географічне розташування;
- багаті природні та рекреаційні ресурси;
- освічена робоча сила і надлишок населення працездатного віку, незайнятого в економіці України;
- несформований товарний ринок і незадоволений споживчий попит (що дозволяє іноземному інвестору вкласти капітал у виробництво товару без ризику збитків);
- інституційне забезпечення процесу залучення іноземних капіталовкладень [2, с. 16–17].

Не дивлячись на це, на кінець 2010 року частка юридичних осіб – нерезидентів в ІСІ України складала лише 15,75% (16,32% та 9,38% у венчурних та невенчурних фондах відповідно), а фізичних осіб – нерезидентів – 0,03% (0,01% і 0,31% у венчурних та невенчурних фондах відповідно) [7, с. 23]. Тобто іноземні компанії більш зацікавлені в інвестуванні у розвиток інновацій на українських теренах, а приватні інвестори надають перевагу традиційному вкладенню коштів.

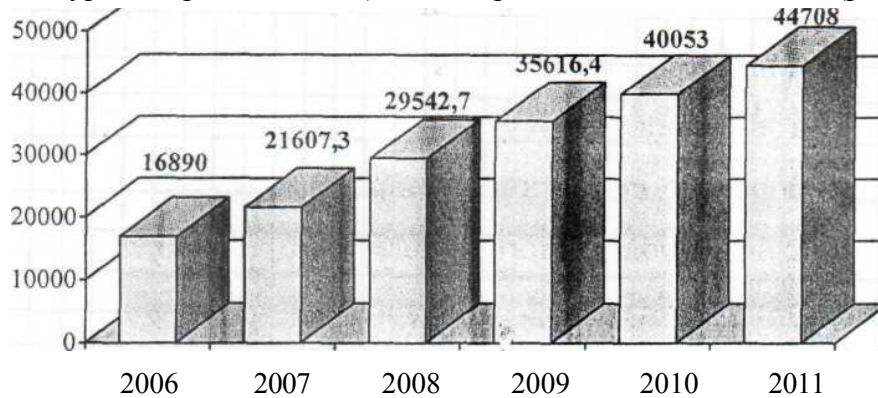
Особливе місце в системі венчурного інвестування займають інноваційно-орієнтовані корпорації, які обирають наступальну ринкову стратегію і відбувається це з двох причин. По-перше, великі корпорації є наймасивнішим джерелом інновацій, оскільки в них виконується найбільша питома вага національних НДДКР. По-друге, зазначені корпорації мають значну питому вагу в поповненні венчурного капіталу, у формуванні венчурних фондів.

Згідно з даними Державної служби статистики у 2010 році в економіку України іноземними інвесторами було внесено \$5 986 млн. прямих інвестицій (рис. 1) [3].

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 31.12.2010 року.

Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни (з урахуванням його переоцінки, втрат, курсової різниці тощо) за 2010 рік становив \$4 655 млн. (рис. 2) [3].

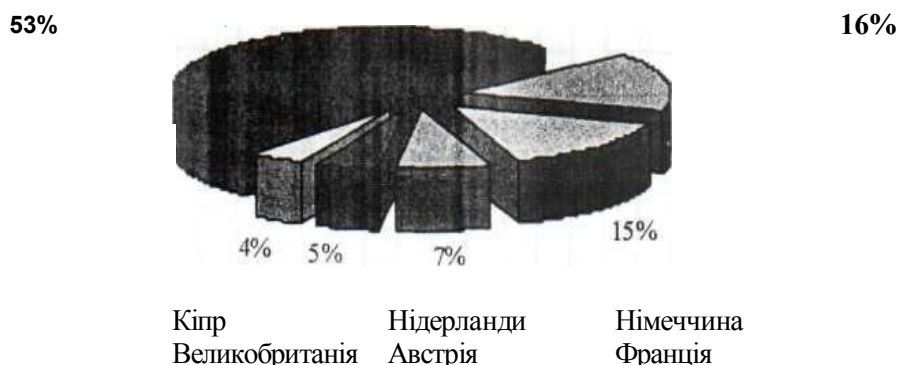
Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну.

У 2010 році найбільше зросли обсяги капіталу нерезидентів із Кіпру – на \$909,3 млн., Росії – на \$836,4 млн., Нідерландів – на \$753,3 млн. та Німеччини – на \$475 млн. Найбільший темп приросту ІПІ характерний для Росії – 32,59% (табл. 1) [3].

Таблиця 1 Основні країни-інвестори України у 2010– 2011 рр.

Країни	Обсяги інвестицій, \$млн.		Темп приросту, %
	на 01.01.2010 р.	на 01.01.2011 р.	
Кіпр	9 005,3	9 914,6	10,10
Німеччина	6 601,9	7 076,9	7,20
Нідерланди	3 954,5	4 707,8	19,05
Росія	2 566,4	3 402,8	32,59

Станом на 1 січня 2011 року, інвестиції в Україну надійшли зі 125 країн світу. Сума кредитів та позик, отриманих підприємствами України від прямих іноземних інвесторів, дорівнювала \$5 899,3 млн. Загальний обсяг ІПІ, враховуючи позичковий капітал, на звітну дату становив \$50 607,3 млн. (рис. 3) [7, с. 22].

Рис. 3. Обсяги позикових коштів, наданих прямими іноземними інвесторами підприємствам України.

У 2010 році найбільший приріст іноземного капіталу спостерігався на підприємствах, що працюють у сферах фінансової діяльності, – на \$2 628,5 млн., операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям – на \$485,6 млн., а також займаються торгівлею, ремонтом автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – на \$447,9 млн. Отже, іноземних інвесторів більше приваблює сфера послуг, оскільки обіг фінансових ресурсів у ній відбувається швидше, ніж у матеріальній сфері [2, с. 18].

Серед регіонів провідне місце за обсягами залучених інвестицій на кінець 2010 року належить м. Києву – \$21 859,2 млн. (48,9% обсягу іноземного капіталу в економіку країни) (рис. 4) [3].

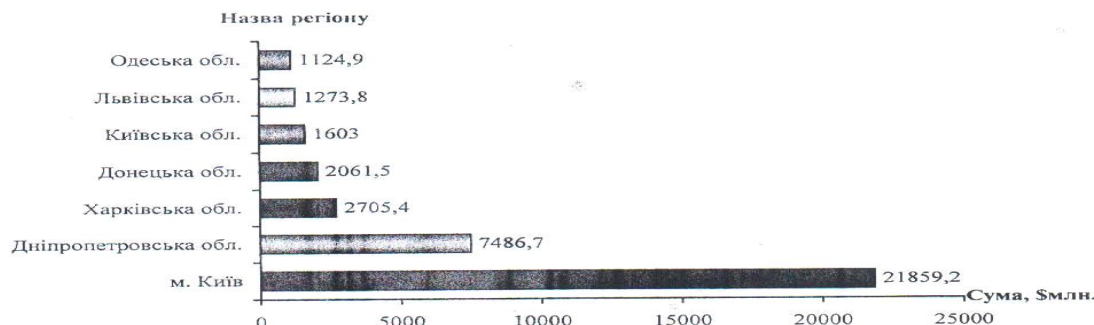

Рис. 4. Структура ПІІ за регіонами України у 2010 році.

На думку представників ЄБРР, Україна має високий потенціал для зростання, який забезпечується розвитком таких секторів економіки, як енергетика та сільське господарство [4]. Варто зазначити, що аграрна галузь є однією з небагатьох в українській економіці, які демонстрували розвиток упродовж останніх двох років. Так, у 2009 році більшість сільськогосподарських підприємств змогли збільшити обсяг своїх доходів у 1,5–2 рази. Крім того, переважна більшість агрокомпаній, що брали участь в опитуванні, проведеному міжнародною аудиторсько-консалтинговою компанією Deloitte, вже впровадили міжнародні стандарти фінансової звітності (відсутність котрих донедавна вважалася головною перешкодою на шляху до залучення ними ПІІ) та щороку проводять аудит звітності. При цьому потенціал України, як експортера, є одним із кращих у світі [5].

Саме енергетика та сільське господарство будуть ключовими галузями для інвестування ЄБРР в Україну у 2012–2014 рр. Таким чином, наступні 5 років наша держава залишиться другою країною за обсягами інвестицій від ЄБРР після Росії, в яку ЄБРР у 2012 році планує вкласти 3 млрд. євро [4].

У 2011 році інвестиційна діяльність характеризувалась зростанням протягом січні-вересня у 21 регіоні інвестицій в основний капітал та станом на 01.01.2012 р. у 22 регіонах прямих іноземних інвестицій, що забезпечило їх приріст по Україні відповідно на 21,2% та 10,2%.

Для розвитку інвестиційної політики української держави, на нашу думку, державі необхідно здійснити низку заходів, а саме:

- стимулювання розширення внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних підприємств;
- створення привабливості національної економіки;
- збільшення обсягів державних та іноземних інвестицій;
- збільшення обсягів інвестицій в інноваційну діяльність, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- розробка ринкової системи стимулів щодо мотивації до винахідництва, патентування науково-технічних розробок і винаходів;
- формування у підприємницькому середовищі уявлення про інновації як об'єктивну передумову динамічного і сталого розвитку підприємств і країни, їх конкурентоспроможності на світових і внутрішніх ринках.

За 9 місяців минулого року традиційно найбільший обсяг інвестицій в основний капітал у розрахунку на одну особу населення спостерігався у м. Києві (5893,4 грн.). Серед інших регіонів найбільші їх обсяги були в Автономній Республіці Крим (4925,7 грн.), Київській (4289,4 грн.), Полтавській (4032,7 грн.), Дніпропетровській (3057,5 грн.) та Кіровоградській (2503,3 грн.) областях.

Разом з тим, у 3 регіонах їх обсяги зменшилися, а саме у Запорізькій області на 32,6%, Івано-Франківській області на 26,5%, Одеській області на 5,0%; у Черкаській області вони залишилися майже на рівні відповідних показників 2010 року.

Серед 22 регіонів у 2011 році приріст прямих іноземних інвестицій по відношенню до попереднього року коливався від 0,6% у Сумській області до 43,0% в Автономній Республіці Крим. При цьому, у 8 з них зростання у 2011 році було вищим порівняно з попереднім роком, а у 6 – після скорочення їх обсягів у 2010 році спостерігалось зростання. Скорочення прямих іноземних інвестицій мало місце у Закарпатській (на 4,2%), Миколаївській (на 5,7%), Рівненській (на 4,5%), Черкаській (на 1,2%) та Чернівецькій (на 0,1%) областях.

Як і інвестиції в основний капітал, найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу припадали на м. Київ (8844,7 дол. США). Серед інших регіонів їх обсяги були більшими у Дніпропетровській (2407,8 дол. США), Харківській (1004,6 дол. США), Київській (1003,6 дол. США) областях та Автономній Республіці Крим (596,7 дол. США).

Найменші обсяги прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення спостерігались у Тернопільській (57,4 дол. США), Чернівецькій (68,6 дол. США), Кіровоградській (72,3 дол. США) та Чернігівській (90,6 дол. США) областях.

З метою стимулювання підтримки інвестиційної діяльності місцевим органам виконавчої влади необхідно:

- провести інвентаризацію земельних ділянок і промислових об'єктів державної і комунальної власності, які тимчасово не використовуються або можуть використовуватися більш ефективно за участю приватного партнера;
- здійснити заходи з передачі на умовах державно-приватного партнерства нерухомого майна державної і комунальної власності суб'єктам господарювання для реалізації інвестиційних та інноваційних проєктів;
- розробити інвестиційні програми розвитку регіонів та інвестиційні карти;
- здійснити іміджеві заходи, участь в форумах, конференціях для активізації інвестиційної діяльності регіону.

Створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій в економіку кожного регіону є необхідною умовою забезпечення сталого економічного розвитку регіонів [8].

Нинішній процес залучення іноземних інвестицій в українську економіку не відповідає пріоритетам її економічного розвитку:

- обсяги залучених інвестицій є недостатніми для структурної трансформації економіки країни;
- невибагливість українських споживачів дає змогу продовжити життя товарам, які для західних ринків застаріли і є нерентабельними;
- підприємства з іноземними інвестиціями часто використовуються в якості підставних фірм для пільгового експорту продукції, виробленої на українських підприємствах з використанням чужих експортних ліцензій та фіктивних сертифікатів походження продукції;
- відбувається вивіз і приховування на рахунках зарубіжних банків валютної виручки підприємств з іноземними інвестиціями [6].

Вищезазначені негативні риси прямого інвестування в Україні обумовлені проявом наступних дестабілізуючих факторів:

1. Нестабільність нормативно-правової бази.
2. Непрозорість фондового та приватизаційних процесів.
3. Висока частка тіньового сектора економіки.
4. Неврегульованість корпоративних процесів.
5. Низька купівельна спроможність населення [7].

Окрім цього, в Україні і досі спостерігається надто високий рівень ризику, який, за оцінками фахівців, сягає 80 %. Отже, в даному випадку прагнення іноземних інвесторів мінімізувати ризики переважає їх прагнення максимізувати прибутки.

З огляду на це, Україна повинна подбати про надання гарантій повернення вкладених коштів іноземним інвесторам. Зробити це можна шляхом активізації співпраці України з такими організаціями, як Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій, що входить до групи Світового Банку, американською Корпорацією закордонних приватних інвестицій та ін.

Висновки. Таким чином, інвестування у вітчизняні компанії несе певні ризики не лише для інвесторів, а й для української економіки, як споживача такого фінансового ресурсу, як прями іноземні інвестиції. Такі ризики, в першу чергу, пов'язані з недостатнім правовим регулюванням механізму залучення іноземних інвестицій до нашої країни. Головними чинниками інвестиційної привабливості України, на нашу думку, мають стати фінансова та макроекономічна стабільність, зниження рівня інфляції, сприятливе бізнес-середовище, ефективне законодавство і виваженість структурних реформ.

Важливими заходами з формування сприятливого інвестиційного клімату у державі є: поліпшення нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності на основі податкового, земельного, корпоративного та митного законодавства; впровадження міжнародних принципів корпоративного управління та системи розкриття інформації (на засадах вільного, оперативного, безкоштовного доступу інвесторів до інформації, необхідної для прийняття інвестиційних рішень; удосконалення системи захисту інвестицій та гарантії прав, інтересів та майна суб'єктів інвестиційної діяльності; створення умов для ефективного функціонування та розвитку інвестиційної інфраструктури; консолідація фондових бірж та захист прав споживачів інвестиційних послуг.

Література

1. Ковалишин П.В. Формування та розвиток ринку венчурного інвестування України / П.В. Ковалишин. – Миколаїв: МДА-У, 2008. – 302 с.
2. Крючкова І.В., Попельнюхов Р.В. Вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційну діяльність в Україні // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 15–23.
3. Румянцев С. Залучення прямих іноземних інвестицій // Цінні папери України. – 2011. – №10 (655). – С. 20.
4. Румянцева С. Український інвестиційний форум // Цінні папери України. – 2010. – №46 (640). – С. 19.
5. Савченко Л. Інвестиційна активність компаній агросектора // Цінні папери України. – 2011. – №3 (648). – С. 26.
6. Савченко Л. Програма розвитку інвестиційної діяльності // Цінні папери України. – 2011. – №3 (648). – С. 23.
7. Сіржук Р. Тенденції індустрії інвестиційного бізнесу // Цінні папери України. – 2010. – №50 (644). – С. 22–23.
8. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: Монографія / О.Ф. Новикова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.